

СОЛОМАТОВА В. В. *Личностное развитие студенческой молодёжи в контексте реализации социального проекта “Киевский университет имени Бориса Гринченко - киевлянам”.*

В статье рассмотрены концептуальные подходы личностного развития студенческой молодежи в контексте реализации социального проекта, как инновационной технологии реформирования пространства образования. Приведен анализ определения понятия - проектная деятельность. Охарактеризованы особенности проектного подхода и главные аргументы относительно его использования в социально гуманитарной сфере образования, на примере реализации социального проекта “Киевский университет имени Бориса Гринченко - киевлянам”.

Ключевые слова: проектная деятельность, проект, личностное развитие.

SOLOMATOVA V. V. *Personality development of student young people in the context of realization of social project the “Kievan university of the name of Boris Grinchenko - to Kievites”.*

The conceptual approach of personality development of students` youth in the context of realization of social project as innovative technology of education reform is examined in the article. The analysis of the project activity definition is presented. The article characterizes the peculiarities of project approach and main arguments for it`s usage in social-humanitarian sphere of education using the example of realization of “Boris Grinchenko Kyiv university – for Kyivites” social project.

Keywords: project activity, project, personal development.

Яшанов А. С.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

СТВОРЕННЯ ТА ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА СПРИЯННЯ ОБОРОНІ, АВІАЦІЙНОМУ І ХІМІЧНОМУ БУДІВНИЦТВУ (ТСОАВІАХІМ) В УКРАЇНІ 1927 – ПОЧАТКУ 30-Х РР. ХХ СТ.

В статті на основі архівного матеріалу, монографічної літератури та періодичних видань аналізують обставина створення та початковий період функціонування Товариства сприяння обороні, авіаційному і хімічному будівництву в Українській СРР у 1927 – початку 30-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: Червона Армія, громадське об'єднання, Тсоавіахім, військові гуртки, мілітарні товариства.

Нові історичні умови, в яких функціонує українське суспільство, сприяли посиленню уваги до вивчення актуальної проблеми становлення та функціонування системи масових громадських об'єднань у радянській Україні міжвоєнної доби. Досліджуючи роль різноманітних добровільних товариств, важливо показати їх фори і методи впливу на громадян Української СРР, визначити ступінь їх залежності від компартійних органів.

Важливе місце у системі масових громадських об'єднань 20–30-х рр. ХХ ст. займали мілітарні добровільні товариства. Серед них необхідно виокремити Товариство сприяння обороні, авіаційному і хімічному

будівництву (Тсоавіахім).

Метою цієї наукової розвідки є дослідити перший етап становлення та діяльності Тсоавіахіму в радянській Україні, визначити основні напрямки роботи товариства та його вплив на різні верстви радянського суспільства.

Питання історії Товариства сприяння обороні, авіаційному і хімічному будівництву у радянський період займалися В. М. Волковинський [3], М. С. Кармазіна [6], Д. Пиха [12]. Серед сучасних українських істориків деякі питання історії мілітарних товариств висвітлили у своїх монографіях С. М. Свистович [16], М. А. Журба [5], але ґрунтовної праці присвяченої історії Тсоавіахіму у 20–30-ті рр. ХХ ст. на жаль немає.

На сьогодні ця важлива проблема в Україні перебуває на стадії початкового висвітлення.

Після закінчення громадянської війни і встановлення більшовицької влади у більшості регіонів колишньої Російської імперії, нова влада розпочала відновлення економіки зруйнованої держави. Одним із напрямків, який передбачав велику кількість фінансових ресурсів це було утримання і розвиток Червоної Армії. Влада прагнула максимально зменшити фінансування армії, перерозподіливши коши на користь промисловості. У зв'язку з цим перед більшовицьким урядом постала проблема утримання великої армії без застосування додаткових коштів.

Вирішення питання фінансування Червоної Армії покладалось на плечі населення країни.

Крім того невирішеним залишалось питання проведення військової реформи 1924–1926 років. Змішана кадрово-територіальна система будівництва Червоної Армії не давала змогу охопити службою всіх призовників одночасно.

Щорічно залишалось у не призваними на службу до війська близько 400 тис. чоловіків. Вони мали проходити службу у вигляді періодичних зборів протягом п'яти років. Але чисельність і можливості Червоної Армії сприяли організації навчання лише для 7 відсотків призовників [7, с. 24].

Остання маса призовників залишалась повністю невідготовленою до служби у регулярній армії на випадок війни. Тому компартійні органи розглядали масові добровільні організації, як засіб вирішення і цього питання.

Радянські засоби масової пропаганди створили серед населення країни уявлення про капіталістичний світ, як основного ворога нової пролетарської держави. Пропагандистські кампанії дозволяли постійно підтримувати мілітарну свідомість у населення.

Для вирішення цих питань компартійні органи на початку 20-х років

розпочали створення системи масових добровільних товариств сприяння армії, флоту та спорту. Зокрема, Товариство Червоного Хреста, Досавіахім, Автодор, спортивні клуби та товариства. Оформлення оборонних товариств проходило за декількома напрямками: з однієї сторони, створювались нові організації, такі, як Автодор, з чітко визначеними завданнями, з іншої сторони, в добровільних товариствах створювались секції сприяння армії та флоту, зокрема, Українське товариство Червоного Хреста.

У січні 1927 року з ініціативи ЦК ВКП(б) постало питання про об'єднання Авіахіма і Товариства сприяння обороні СРСР. 23 січня 1927 року відбулося спільне засідання Авіахіму СРСР та ТСО СРСР. З доповіддю виступив К. Ворошилов. У ній він обґрунтував потребу об'єднання товариств: "Враховуючи могутній розвиток двох добровільних робітничо-селянських громадських організацій Радянської країни – Авіахіму та ТСО, значну подібність їх завдань у сфері соціалістичного будівництва та оборони СРСР...". За рішенням керівників організацій їх було об'єднано у єдину масову добровільну організацію Товариство сприяння обороні, авіаційному і хімічному будівництву СРСР (Тсоавіахім).[15, 14]

Одночасно було сформовано і Раду Тсоавіахіму, до якої увійшло 299 осіб. Президія складалась з П. Баранова, А. Бубнова, Я. Алксніса, К. Ворошилова, С. Камєнєва, В. Куйбишева, М. Тухачевського, І. Уншлихта, В. Чубаря, Р. Ейдельмана [8, 5].

14 січня 1927 р. на спільному засіданні І з'їзду Аерохіму й пленуму Центральної ради Товариства сприяння обороні Української СРР відбулося об'єднання цих двох оборонних організацій в одну – Тсоавіахім Української СРР. Очолив товариство Голова Раднаркому УСРР В. Я. Чубар [3, с. 74]. До першої Центральної ради Тсоавіахіму увійшли Л. С. Дегтярьов, І. І. Ільїнський, М. Д. Каширін, О. В. Пилацька, М. Рабічев та ін. [1, с. 27].

В квітні 1927 р. четвертий Всесоюзний з'їзд Рад затвердив статут товариства і схвалив його створення [17, с. 140].

Основними завданнями новоствореної організації визначалось проведення агітаційної і пропагандистської роботи серед різних прошарків населення з роз'яснення політики партії з питань побудови збройних сил Радянського Союзу; виконання завдань пов'язаних з мобілізацією громадськості навколо захисту країни. Крім того проведення військової підготовки і перепідготовки: сприяння міліційно-територіальному будівництву робітничо-селянської Червоної Армії, масова підготовка в гуртках військових знань, керівництво і організація стрілецького спорту і військово-стрілецької справи, табори. Походи, виходи в поле і маневри,

військово-морська підготовка, кінна справа і інші види робіт включаючи службове собаківництво і розведення службових голубів.

За статутом, Тсоавіахім здійснював всеобуч населення з питань хімічного та військово-хімічного захисту, забезпечення безпеки від військово-хімічного нападу на цивільне населення. Товариство поширювало авіаційні знання, сприяло розвитку цивільної та військової авіації, розробляло нові конструкції літаків в авіаційному будівництві, організовувало перельоти і авіоекспедиції. Крім того Тсоавіахім мав здійснювати хімізацію країни, особливо у питаннях поширення різних видів хімічних добрив на селі і боротьба зі шкідниками [13, с. 267].

Згідно з нормами статуту керівництву Тсоавіахіму СРСР надавалися права операційного використання організаційних суб'єктів товариства, тобто підтверджувався централізований характер у керівництві та діяльності організації. Союзному керівництву здійснювали основні завдання, що стояли перед товариством у плані допомоги Червоній Армії у її розбудові. Зокрема, це узгодження роботи кооперативних та інших громадських організацій та елементів державного механізму з метою розвитку оборонних галузей промисловості, сприяння розвитку військового транспорту, мілітаризації промисловості та зв'язку. Контролювало союзне керівництво і пропагандистку роботу республіканських організацій Тсоавіахіму. При Центрораді товариства були організовані Центральна військово-авіаційна та хімічна бібліотека, а також музей [14, с. 250].

Тсоавіахім одразу потрапив під "патронат" компартійних органів. Всесоюзну товариство очолив Голова Ради Народних Комісарів СРСР. Партійні функціонери мали працювати по всій вертикалі товариства.

В Україні компартійні органи рекомендували республіканському Тсоавіахіму в першу чергу створювати мережу осередків товариства на селі, співпрацюючи з осередками комітетів незаможних селян ті інших класових спілок [21, с. 5].

Сприяння з боку партійних органів дало змогу менше ніж за рік довести чисельність Тсоавіахіму до 5 млн. осіб [19].

Компартійні органи вважали, що це не межа. Згідно з першим п'ятирічним планом розвитку товариства, затвердженим 1929 року Тсоавіахім мав збільшити свою чисельність на 1933 рік до 10,5 млн. чоловік [11, с. 5-6].

На другому всесоюзному з'їзді товариства у лютому 1930 року плани були під кореговані у більшу сторону. Тсоавіахім мав збільшитися до 17 млн. осіб, тобто залучити у свої ряди 10% населення країни. Зрозуміло, що було поставлено нереальне завдання. Тсоавіахім, як і більшість

громадських об'єднань того часу зростав на папері.

На 1 серпня 1927 р. Тсоавіахім СРСР нараховував 33 093 осередки, які об'єднували більш ніж 2,5 млн. осіб (Товариство сприяння обороні СРСР на момент об'єднання нараховувало 2 млн. осіб, а Авіахім 400 тис.), з них 417 тис. на Україні. У 1929 р. в республіканських осередках товариства перебувало понад 1 мільйон чоловік, а на кінець 1931 р. – близько 2 млн [1, с. 28].

Створення за такий короткий строк масового добровільного товариства несло за собою велику кількість негативу. Зокрема, слабкість матеріально-технічної бази, приписки так званих мертвих душ, коли одна особа одночасно перебувала у декількох громадських об'єднаннях одночасно.

У новоствореній організації архівні документи відзначали велику плинність керівних кадрів низових осередків. Більшість первинних осередків товариства на початку 30-х років мали очолювати партійні керівники районів, міст, областей, але поєднуючи декілька керівних посад, вони не в змозі були приділяти увагу діяльності осередків Тсоавіахіму. У журналі товариство "Осовіахім" за 1930 рік зазначалось: "Достатньо сказати, що 80% керівників Тсоавіахіму поєднують у середньому по чотири партійні і громадські посади, а деякі 8-10" [10, с. 10]. Керівники осередків змінювались по три чотири рази на рік. Іноді практикувалось направлення партійного функціонера на тимчасову роботу у товариство, до призначення його на певну керівну посаду. Подібна плинність кадрів відзначається і в період масових репресій другої половини 30-х рр.

Осередки Тсоавіахіму створювались на підприємствах, державних установах, військових частинах, навчальних закладах та на селі. Керівництво осередками здійснювали 40 окружних рад, рада Молдавської АСРР і більш ніж 700 районних рад. Всеукраїнська рада товариства керувала оборонною роботою за допомогою 12 секцій: організаційно-фінансової, агітаційно-пропагандистської, сільськогосподарської, повітряного спорту, авіаційної промисловості, авіаційно-науково-дослідної, повітряно-хімічної оборони, стрілецької, військово-науково-дослідної та повітряного права. Їх штат складав 148 осіб. Крім того, 85 штатних працівники мали окружні ради. Основними секціями окружних організацій Тсоавіахіму були організаційно-пропагандистська, повітряно-хімічної оборони, стрілецька і сільськогосподарська. В секціях при окружних радах працювали 755 осіб. Вони діяли на громадських засадах. В Україні на кінець 1927 року існувало також 15 тис. юних аерохімівців, які були об'єднані в 502 осередки [21, с. 4].

Основну роботу товариства здійснювали добровільні громадські

інструктори. Їх набирали з відставних офіцерів Червоної Армії, висококваліфікованих робітників та сільського активу. Як правило інструктори працювали на безоплатній основі, у вільний від основної роботи час. За рішенням другого з'їзду товариства на 1930 рік мало бути підготовлено 2 тис. постійних і 20 тис. громадських інструкторів [4, с. 22].

Для навчання постійних і громадських інструкторів з 1928 року товариство розпочинає створення мережі навчальних військових пунктів та гуртків військових знань. Очолював кожен навчальний пункт керівник від Тсоавіахіму та представник місцевого комсомольського осередку. Кожен навчальний пункт складався з 15-20 слухачів, переважно молоді призовного віку. Гуртки та пункти створювались у багатьох великих міст республіки. Раз на десять днів проводились навчальні збори. Завершував курс навчання місячник перевірки військових знань. Перший місячник відбувся у серпні-вересні 1931 року [18, с. 458].

В перші роки існування товариство здійснювало переважно агітаційно-пропагандистську роботу. Переважали агітаційні кампанії з популяризації служби у Червоній Армії, збирались кошти для покращення її матеріально-технічної бази. Одночасно формувалась і актив товариства.

З 1929 року основним завданням Тсоавіахіму стало здійснення військової пропаганди та організація практичної військової підготовки серед робітників та селян Української СРР. В 1929 році загалом у Радянському Союзі працювало 25 тис. гуртків першого і 2 тис. гуртків другого ступеня, де проходили військову підготовку 700 тис. осіб [9, с. 2].

Основною проблемою військової освіти, яку надавало товариство, була її безсистемність, кустарність, відсутність необхідних навчальних приміщень, необхідної літератури та кадрів. Гуртки часто працювали на папері, в існуючих була низька відвідуваність слухачів. Часто гуртки розпадались через декілька днів після їх реєстрації місцевим керівництвом Тсоавіахіму.

Окремим напрямом роботи товариства було залучення до соціалістичного будівництва національних меншин Української СРР. Організації Тсоавіахіму починають створюватися у середовищі національних меншин з 1927 року. Проте, як і решта громадських об'єднань вони не набули значного поширення, хоча з кожним роком в результаті заходів партійно-державних органів розширювали свою мережу. У Люксембургському районі Маріупольської округи в 1929–1930 роках нараховувалось 23 осередки товариства, які охоплювали 1019 осіб, а у 1930–1931 році – 73 осередки з кількістю 8138 членів.[22, с. 217]. Вибіркове обстеження в травні 1932 року місцевостей зі значним відсотком селянства

нацменшин Зельцького, Запорізького, Олевського та інших районів показало, що “низовий осередок товариства не став ще в центрі уваги первинних ланок Тсоавіахіму та жодного зрушення щодо зміцнення осередку немає. В багатьох організаціях (наприклад, Зельцьська) виявлено ігнорування роботи низового осередку. У Дзержинському, Олевському районах немає навіть відомостей про кількість осередків та існування їх при колгоспах” [23, с. 21].

Розширений пленум Центроради Тсоавіахіму СРСР, що відбувся в березні 1932 року, рекомендував республіканським організаціям особливу увагу звернути на поліпшення роботи серед національних меншин з опорою на підготовку кадрів на національній основі. Проте, і надалі у 1933–1937 роках робота Тсоавіахіму зосереджувалася переважно у містах та районних центрах. Вона була в основному приказного, казенного характеру, концентруючись майже виключно на навчально-військових пунктах і охоплюючи контингент допризовників, молодший командний склад запасу та осіб, зобов’язаних мобілізуватись в порядку партійної та комсомольської дисципліни. Добровільні форми військового навчання та масової воєнно-технічної пропаганди серед селянства нацменшин практично були відсутні [2, с. 42].

Отже, Тсоавіахім з перших днів свого існування перебував під жорстким контролем з боку компартійних органів. Від рішень партійних функціонерів залежало проведення всіх кампаній, які проводило товариство. Залежно від партійного курсу відбувалися зміни в керівництві товариства і осередків, їх кількість та їх чисельність. Втім, на місцях діяльність осередків Тсоавіахіму корегувалась низовими партійними функціонерами. Діяльність товариства в кінці 20-х на початку 30-х років ХХ ст. здійснювалась в межах визначеного правлячою партією курсу на проведення індустріалізації Української СРР. Вона передбачала вилучення у населення республіки значних матеріальних ресурсів та залучення їх до розвитку радянського військово-промислового комплексу. Тсоавіахім пропагував соцзмагання, залучав робітників до ударницького руху. Завдяки діяльності товариства було створено мережу військового навчання. Функціонери товариства впроваджували у селянське середовища ідею безкорисної допомоги кожного селянина правлячій партії для розбудови Червоної Армії.

Використана література:

1. Боевой отряд советских патриотов. Очерк истории ДОСААФ УССР. – К. : “Молодь”, 1976.
2. Борисов Л. Оборонно-массовая работа ОСОВИАХИМа (1927–1941 гг.) // Военно-исторический журнал. – 1967. – № 8.

3. Волковинський В. М. Армія і народ у 20-30 роки: участь трудящих у зміцненні Червоної Армії. – К. : Либідь, 1990.
4. Гошуляк В. В. Очерки истории оборонно-массовой работы партии в годы довоенных пятилеток. 1929 – июнь 1941 гг. – Одесса : Изд-во ОГУ, 1989.
5. Журба М. А. Етнопонаціональні та міжнародні аспекти діяльності громадських об'єднань українського села (20-30 рр. ХХ ст.) : монографія. – К. : Науковий світ, 2002.
6. Кармазина М. С. Деятельность добровольных обществ Украинской ССР в период социалистической реконструкции народного хозяйства. 1926–1926 гг : диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук. – К., 1988.
7. Марковин Н. Осовиахим – могучий резерв Красной Армии и Флота. – М., 1939. – С. 24.
8. Осовиахим на новом этапе. – М., 1930.
9. Осовиахим. – 1929. – № 11.
10. Осовиахим. – 1930. – № 17-18.
11. Осовиахим. 1929. – № 16.
12. Пиха Д. Д. Патріотичні товариства сприяння Червоній армії та обороні СРСР на Україні (до 40річчя Тсоавіахіму) // Український історичний журнал. – № 1. – 1967.
13. Попов Т. Т., Субботин Д. Т. К истории советских общественных организаций (сборник архивных документов). – М. : “Высшая школа”, 1970.
14. Сборник законов СССР. – 1927. – № 43.
15. Сборник материалов 1-го Всесоюзного съезда Авиахима, 2-го пленума Центрального Совета ОСО и 1-го Всесоюзного съезда Осовиахима. – М. : Издательство “Осовиахим”, 1927.
16. Свистович С. М. Громадський вимір соціалістичного експерименту в Україні (20–30 рр. ХХ ст.) : монографія. – К. : Варта, 2007.
17. Съезд Советов в документах, 1917–1936. – Т. 3. – М. : Госюриздат, 1960.
18. Товарищ комсомол: Документы съездов, конференций и ЦК ВЛКСМ. – М. : Молодая гвардия, 1969. – Т. 1. – С. 458
19. Трудовая правда. 1928. 20 июля.
20. Центральний державний архів громадських об'єднань України. (далі ЦДАГО України). – Ф.1. – Оп.20. – Спр. 2529.
21. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.20. – Спр. 2529.
22. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.20. – Спр. 5005.
23. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.20. – Спр. 5309.

ЯШАНОВ А. С. Создание и начальный этап деятельности Общества содействия обороне, авиационному и химическому строительству (Тсоавіахім) в Украине 1927 – начало 30-х гг. ХХ в.

В статье с помощью архивных материалов, монографической литературы и периодических изданий анализируются обстоятельства возникновения и первичный этап функционирования Общества содействия обороне, авиационному и химическому строительству в Украинской ССР в 1927 – в начале 30-х гг. ХХ века.

Ключевые слова: Красная Армия, общественные объединения, Осовиахим, военные кружки, милитарные общества.

YASHANOV A. S. Creation and initial stage of activity of Society of assistance to the defensive, to aviation and chemical building (Tsoaviaxim) in Ukraine 1927 is beginning 30th of XX of century.

In the article by means of the archived materials, monographic literature and magazines the circumstances of origin and primary stage of functioning of Society of assistance to the defensive are analysed, to aviation and chemical building in Ukrainian SSR in 1927-at the beginning of 30th XX of century.

Keywords: Red Army, public associations, Osaviaxim, soldiery groups, милитарные societies.